

Trouw

Nelson Mandela, destijds president van Zuid-Afrika, en de toenmalige bisschop Desmond Tutu in 1998. Beeld AFP

Ubuntu-filosofie

De ubuntu-levensfilosofie: een geschenk van Afrika aan de wereld

Iconen als Nelson Mandela en Desmond Tutu droegen het uit en nu krijgt de Afrikaanse levensfilosofie ubuntu in ons land ook een online cursus. 'Ubuntu leert ons om onze bredere verantwoordelijkheid te zien, ook richting toekomstige generaties.'

Voorpagina

Editie

Best gelezen

Zoeken

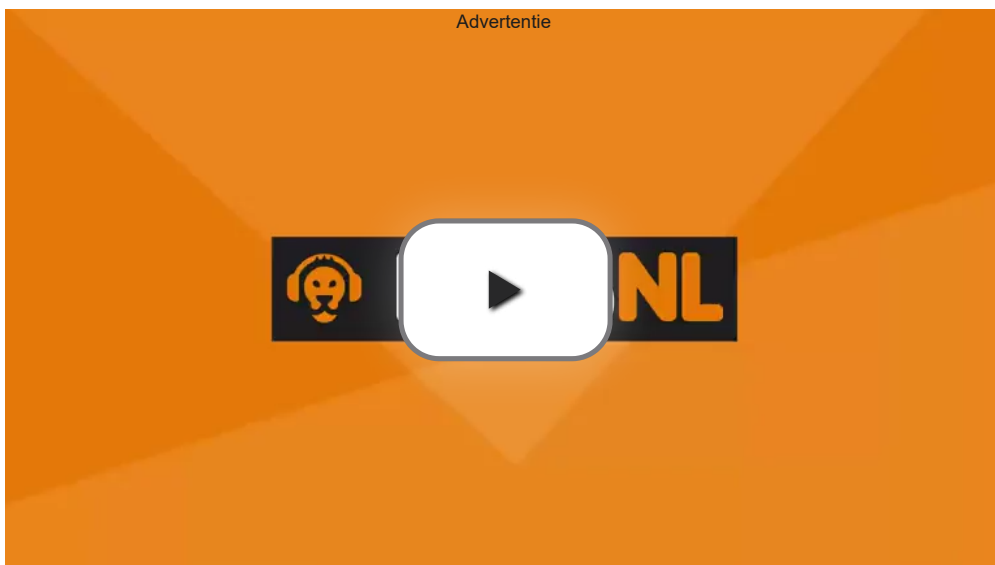

Rubrieken

/ | k ben omdat wij zijn': zo luidt de vertaling van het Zuid-Afrikaanse begrip 'ubuntu'. Het staat voor een denk- en levenswijze die de verbinding tussen mensen onderling en de mensen met de aarde centraal stelt. Annette Nobuntu Mul (62) spant zich in om dit Afrikaanse gedachtegoed te verspreiden. Daartoe heeft ze nu een online-opleiding in de ubuntu-filosofie opgezet aan de Internationale School voor Wijsbegeerte (ISVW) in Leusden.

Die komt naast een al bestaande ubuntu-opleiding op locatie, die Mul sinds 2017 aan het ISVW coördineert. Ze is daarnaast auteur en ze geeft lezingen. "Ubuntu is een geschenk van Afrika aan de wereld", vertelt ze gedreven aan de telefoon. "Online kunnen we dat nog veel meer laten zien. Je kunt veel meer mensen bereiken, ook buiten Nederland."

Aan de opleiding werken veertien deels internationale docenten mee, onder wie schrijver Jan Terlouw (Muls partner), oud-politica Kathleen Ferrier en prinses Laurentien van Oranje. Ook Trouw-columnist Babah Tarawally is docent aan de opleiding.

Inspirerende projecten

De deelnemers aan de zogeheten 'massive open online course' leren in eigen tempo wat de ubuntu-filosofie betekent op het gebied van economie, onderwijs, zorg of duurzaamheid. Als 'examen' dient een 'bewijsstuk' van wat ze met de opleiding doen. "Dat kan van alles zijn, van een boek schrijven tot iets met kinderen beginnen", vertelt Mul. "Inspirerende projecten. De opleiding is zo opgezet dat die leidt tot actie."

Annette Nobuntu Mul

Mul spreekt zelf niet van ‘deelnemers’ maar ‘deelgevers’. “De kerngedachte van ubuntu is dat je geeft aan het geheel waar je zelf ook onderdeel van bent. Voor mij klinkt deelnemer te veel als ‘what’s in it for me’: ik kom naar een feest en neem een stuk taart. In ubuntu gaat het bij elke kwestie om de vraag: ‘wat is mijn bijdrage aan een rechtvaardige, inclusieve en duurzame wereld?’”

Bekende personificaties van ubuntu waren de Zuid-Afrikaanse leiders Nelson Mandela en bisschop Desmond Tutu, die na het einde van apartheid de Waarheids- en Verzoeningscommissie leidde. “Ubuntu gaat om herstelrecht, om ‘restorative justice’, en om de mens in relatie tot anderen”, zegt Mul. “Je kijkt niet alleen naar de eigen verantwoordelijkheid, maar ook naar de ‘medeverantwoordelijkheid’ naar elkaar, en de ‘gezamenlijke verantwoordelijkheid’ van de hele gemeenschap.”

Het dorp zag zijn honger niet

Sinds ze Zuid-Afrika eind jaren 90 voor het eerst bezocht, is ze erdoor gegrepen. Ze kreeg er haar tweede naam, ‘Nobuntu’, en schreef in 2018 het boek *Opzoek naar Ubuntu* over haar persoonlijke ervaringen in het land. “Ik zag hoe ubuntu in de praktijk werkt in Afrika”, vertelt Mul.

beraad van 3,5 uur. De chieft zei: er is een misdaad gepleegd in meerdere gradaties. De eerste: hij heeft gestolen. Maar de tweede, van een hogere orde: wij als dorp hebben niet gezien dat zijn gezin honger had. Dat is die medeverantwoordelijkheid waar ik het over had.”

In Nederland heerst een ‘afrekencultuur’. “Bij een fout moet direct de kop eraf. Er komt een anoniem meldpunt, in een veel te vroeg stadium wordt iemand vogelvrij verklaard. Ik zou zo graag van ‘me-too’ naar ‘we-too’ gaan. Te allen tijde is de omgeving medeverantwoordelijk. Dat zijn we uit het oog verloren.”

Ze vervolgt: “Je hoort wel eens zeggen: als Rutte een fout maakt, en zijn verantwoordelijkheid neemt, moet-ie weg. In de geest van ubuntu zou je zeggen: als Rutte zijn verantwoordelijkheid neemt, moet hij blijven want hij heeft hij een heleboel te herstellen. En wij ook, de omgeving om hem heen. Ieder moet kijken naar zijn of haar eigen aandeel: hoe heeft het kunnen gebeuren?”

Ik ben omdat wij zijn

Het individualisme begint in Nederland al vroeg, zegt ze. “Ik hoorde dat kinderen in groep drie tegenwoordig als eerste woord ‘ik’ leren. Toen ik naar school ging, was het nog ‘boom roos vis vuur’. Mogen we weer beginnen met boom? Dat we de verbinding met de natuur vooropstellen? Het lijken kleine dingen, maar het is zo fundamenteel. Dat ik-denken is zo diepgeworteld in onze samenleving: ‘ik denk dus ik besta.’ Maar Ubuntu is dus: ‘Ik ben omdat wij zijn’. En Desmond Tutu voegde daaraan toe: ‘En wij zijn omdat de aarde is’.”

In de opleiding aan het ISVW gaat het om de ‘samenhang tussen ethiek, economie en ecologie’, vertelt ze. “In de geïndividualiseerde samenleving past sinds de jaren 80 ook het neoliberalisme. We spelen stoelendans: ‘ik wil heus wel voor jou zorgen maar ik moet eerst mijn eigen stoel veilig stellen’. En als de muziek uitgaat, is er iedere keer iemand die wegvalt. Dat leidt tot een onderstroom van onvrede. Die steeds agressiever geuit zal worden. Ik ben ervan overtuigd dat ons grootste probleem een gebrek aan solidariteit is. We kunnen van ubuntu leren over samenwerken en verbondenheid. Daar snakt onze samenleving naar.”

Benadrukt de ubuntu-filosofie de gemeenschap niet zozeer dat het individu verstikt raakt? Hoe waarborg je persoonlijke vrijheid? “Jaja, het systeem boven het individu, communisme, daar zijn we hier natuurlijk allergisch voor... Ubuntu begint bij het besef van dat ‘deelgeverschap’ waar ik het over had: ik geef aan een geheel waar ikzelf onderdeel van ben. Dan zit je er al anders in hè. Dat wil niet zeggen dat het individu zich moet opofferen. Integendeel, de ubuntu-filosofie benadrukt juist de waarde van weerstand en van luisteren naar ook de kleinste stem, want één iemand buitensluiten schaadt de hele groep.”

Witte vrouw

“Ubuntu leert ons om onze bredere verantwoordelijkheid te zien, ook richting toekomstige generaties. Ik sprak eens met een gevangene op Robbeneiland, waar Nelson Mandela ook zat. Ik vroeg: ‘hoe komt het dat je mij als witte niet haat?’ Die man is gefolterd, zat veertien jaar gevangen. Hij wees naar een witte man met zijn witte kinderen en zei: ‘When we fight, we destroy their future’. Die houding, dat is ubuntu.”

Wringt het niet dat zij zich als witte vrouw opwerpt als ambassadeur van Afrikaanse filosofie? Is dat geen culturele appropriatie? “Dat vind ik wel een moeilijke kwestie, ja, waar ik veel over nadenk. Het is voor mij een eer, een must, een zielsopdracht, om ubuntu als een parel te laten schijnen voor de rest van de wereld.”

“Ik zie het zo: ik kan een podium bieden, bijdragen aan herstel. Generaties lang heeft het Westen Afrikaanse wijsheden systematisch achtergesteld. Ook nu nog leer je aan Nederlandse universiteiten bijna alleen maar over Europese filosofie. Onze voorouders hebben Afrika uitgebuit en apartheid gebracht. Nu is het tijd te leren van Afrika.”

Leontine van Hooft

Ubuntu in het bedrijfsleven

Leontine van Hooft (63). Corporate antropologe, doceert 'leiderschap en ondernemerschap' aan de ubuntu-opleiding

"Sinds de jaren 80 kom ik regelmatig in Afrikaanse landen als Rwanda, Zuid-Afrika en Mozambique om te helpen bij het ontwikkelen van ondernemerschap. Ik zag daar hoe ubuntu, een van origine tribale filosofie, haar intrede in organisaties deed. Dat vond

ik erg interessant. Ik vroeg me af: 'wat kunnen wij daarvan leren in het Westen?'

Belangrijke besluiten worden bij ubuntu niet door het management genomen, maar door iedereen, in een proces van gedragen besluitvorming. Ik hanteer zelf de 'lekgotla'-systematiek uit Botswana. Iedereen in de organisatie, plus relevante partners van daarbuiten, komen bij elkaar onder leiding van een 'case-eigenaar'. Je neemt de hele kwestie door, vanuit alle inzichten die er te krijgen zijn.

Daarbij werk je vanuit de hele mens en niet alleen de 'professional' – wij in het Westen knippen die twee uit elkaar, bij ubuntu doe je dat niet. Dat betekent dat je mensen rollen geeft rondom de casus die heel verschillend kunnen zijn. Die van professional óf van ervaringsdeskundige. Je neemt ook iemands waarden en karakter mee.

Je begint als 'case-eigenaar' vaak met bepaalde verwachtingen. Ik heb geleerd die los te laten en het proces zijn werk te laten doen. Daar word je zelf ook door beïnvloed. Er komt meestal iets uit dat onverwacht is, maar wel beter, omdat het draagvlak heeft en iedereen er blij mee is."

Mpanzu Bamenga

Ubuntu en racisme

Mpanzu Bamenga (37). Mensenrechtenjurist, doceert 'diversiteit en inclusie' aan de ubuntu-opleiding.

"Ik kom uit Congo en ben opgegroeid met een manier van leven waarvoor ik later het woord 'ubuntu' leerde gebruiken: bewustzijn voor het feit dat je een onderdeel bent van het collectief, en dat alles wat jij presteert en doet in de lijn zit van je voorouders. Het

Op mijn achtste kwam ik naar Nederland. De eerste dertien jaar leefde ik als ongedocumenteerde. Ik ging op zoek naar mensen die me hoop konden geven. Een van hen was Nelson Mandela. Hoe hij vocht tegen racisme inspireerde me. Ik keek vanuit welke filosofie hij leefde, waar hij zijn vastberadenheid vandaan haalde. Zo ontdekte ik ubuntu.

Ubuntu gaat om een houding. We moeten elkaar helpen om betere mensen te zijn. Dat kan door erkenning te bieden aan elkaar. Door elkaar de ruimte te geven om niet perfect te zijn en fouten te maken. En elkaar te ondersteunen. Je kunt zeggen: 'jij bent een racist, punt'. De ubuntu-manier om het te agenderen is: 'goh, we hebben allemaal onbewust vooroordelen, we maken allemaal deel uit van een systeem dat racistisch is. Willen we dat veranderen, dan hebben we elkaar nodig en begint het bij bewustwording van die vooroordelen.'

En daar hebben we allemaal een rol in. Dat betekent dat ik die me gediscrimineerd voel, dat aangeef. En dat de discriminerende vervolgens daar iets mee doet. Het gaat er om dat je verbinding maakt met elkaar en ervoor zorgt dat mensen bewust worden van hun handelingen die mogelijk in strijd zijn met hun overtuigingen. Op die manier winnen we allemaal. Want racisme oplossen doe je samen."

Lees ook:

Elkaar verhalen vertellen voor verbinding en voedsel voor de ziel

Ze noemen zich – soms in de verte – christen, en geven al zoekende een eigen interpretatie en vorm aan het christendom. Buiten de gebaande paden, los van hokjes en dogma's. Wie zijn ze en wat delen zij? Vandaag: Verhalenhuis Utrecht.

Ochtend nieuwsbrief

Schrijf u in en ontvang iedere ochtend een overzicht met de belangrijkste stukken uit de krant.

Voorpagina

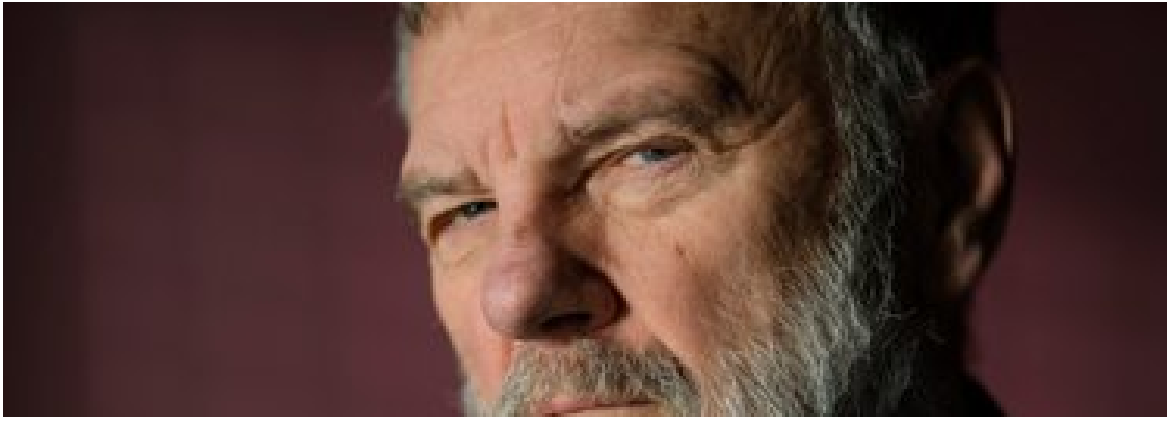
Editie

Best gelezen

Zoeken

Tien Geboden
Ko de Korte

‘Ik heb mijn ouders in hun laatste jaren **verwaarloosd**, dat vind ik het ergst van alles’

Net binnen

[MEER >](#)

Liveblog [Oorlog in Oekraïne](#)

Biden: op dit moment geen F-16's naar Oekraïne

[Ongeval](#)

Vier mensen naar ziekenhuis na omslaan wandelaarspont Zuidland

[Drugscriminaliteit](#)

Twee Nederlanders in België opgepakt voor mogelijke aanslag

[Polarisatie](#)

Wolvenhater koopt helft van de kaartjes op - wolvenlezing afgelast

Voorpagina

Editie

Best gelezen

Zoeken

[Enquête](#)

Geef uw mening en help onze app en site te verbeteren

[Spanningen](#)

Amerikaans toestel met CNN-ploeg aan boord treft Chinese jet

Filosofie

Montaigne's essayeren lijkt op het strekken van je lichaam

Voorpagina

Editie

Best gelezen

Zoeken

Heilige natuur Verena Böttcher

Verena Böttcher (48) klimt regelmatig in een boom. 'Nergens ben je afhankelijker van de natuur'

Best gelezen

[MEER >](#)

- 1 **Amerikaans toestel met CNN-ploeg aan boord treft Chinese jet**
- 2 **Eén vriendin past niet in onze groep. Hoe vertellen we haar dat?**
- 3 **Noord-Koreaanse overlopers worden getest op radioactieve straling**

[MEER RELIGIE&FILOSOFIE >](#)

Wilt u iets delen met Trouw?

Tip [hier](#) onze journalisten

Algemeen

[Over ons](#)[Contact met Trouw](#)[Privacystatement](#)[Abonnementsvoorwaarden](#)[Gebruiksvoorwaarden](#)[Cookiebeleid](#)[Privacy-instellingen](#)[Auteursrecht](#)[Colofon](#)[Voorpagina](#)[Editie](#)[Best gelezen](#)[Zoeken](#)

Service

Klantenservice
Mijn account
Vakantieservice
Adverteren
Losse verkoop

Meer Trouw

Abonneren
Nieuwsbrieven
Digitale krant
Webwinkel
RSS-feeds
Facebook
Twitter
Android apps
iOS apps

Navigeer

Columnisten
Recensies
Archief

Op alle verhalen van Trouw rust uiteraard copyright.

Wil je tekst overnemen of een video(fragment), foto of illustratie gebruiken, mail dan naar copyright@trouw.nl.

© 2023 DPG Media B.V. - alle rechten voorbehouden